

Dr hab. Jolanta Muszyńska prof. UwB
Uniwersytet w Białymstoku
Wydział Nauk o Edukacji

**Recenzja w postępowaniu w sprawie nadania stopnia naukowego doktora
habilitowanego Panu dr Marcinowi Muszyńskiemu**

Przedmiotem tej recenzji jest ocena czy osiągnięcia naukowe doktora Marcina Muszyńskiego ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt. 2 i 3 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Przedłożona dokumentacja w postępowaniu habilitacyjnym dr Marcina Muszyńskiego zawiera autoreferat, wykaz osiągnięć- publikacji opublikowanych przed doktoratem, publikacji opublikowanych po doktoracie wraz z wykazanymi tekstami. Jako osiągnięcie naukowe zgodnie z art.219 ust.1.pkt.2a ustawy wskazana została monografia naukowa „Uczenie się stawania się osobą starą” wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego ISBN 978-83-8331-419-8 (s.560).

W recenzji odniosę się do omówienia sylwetki kandydata, wskazanego głównego osiągnięcia naukowego oraz pozostałych aspektów rozwoju naukowego i organizacyjnego pana dr Marcina Muszyńskiego.

1. Informacje o kandydacie

Pan dr Marcin Muszyński studia pedagogiczne na kierunku pedagogika wieku dziecięcego ukończył w 2004 roku na Wydziale Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego. W 2013 roku na tymże wydziale uzyskał stopień doktora nauk społecznych w zakresie pedagogiki na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Aktywność osób starszych w*

przestrzeni badawczej gerontologii społecznej- ujęcie andragogiczne. Dodatkowo pan dr Marcin Muszyński ukończył *Szkolę Tutorów Akademickich*; studia podyplomowe w zakresie *Coachingu profesjonalnego- metody i praktyka.*

Pan dr Marcin Muszyński od 2004 roku jest zatrudniony w Zakładzie Andragogiki i Gerontologii Społecznej Uniwersytetu Łódzkiego, obecnie na stanowisku adiunkta. Dodatkowo realizuje się zawodowo w Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi oraz prowadzi zajęcia na studiach podyplomowych realizowanych przez Centrum Kształcenia Podyplomowego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego. Jego praca zawodowa (realizowane zajęcia) są ściśle związane z andragogiką, gerontologią społeczną oraz metodologią badań pedagogicznych (autoreferat s.3-4)

2. Ocena osiągnięcia naukowego

Głównym osiągnięciem naukowym dr M. Muszyńskiego jest próba opisu procesu uczenia się bycia osobą starą. Już sam tytuł głównego osiągnięcia na to wskazuje, a kolejne części pracy w tym szczególnie część empiryczna to legitymują. Problematyka pracy (co również można odczytać z tytułu) wpisuje się w obszar badań andragogiki jak i geragogiki czy też gerontologii społecznej. Takie podejście dominuje zarówno w teoretycznej jak i metodologicznej warstwie monografii. W rozdziałach teoretycznych pracy autor wprowadza czytelnika w swój pryzmat rozumienia teorii, koncepcji czy też poszczególnych terminów. Należy przyznać, że robi to bardzo dokładnie i powiedziałabym „powoli” odkrywając przed czytelnikiem kolejne niuanse interpretacji i rozumienia procesu *uczenia się stawania się osobą starą*. Dwa pierwsze rozdziały pracy dotyczą teoretycznych podstaw podjętego projektu badawczego. Habilitant w pierwszym rozdziale prezentuje szereg odniesień i wyjaśnień co dla jego projektu badawczego oznacza zarówno starość jak i edukacja/ uczenie się.

Wiodącą kategorią pracy autor uczynił *uczenie się* w ujęciu multidyscyplinarnym wskazując, że *multidyscyplinarność definiowana jest jako podejście, gdzie w obliczu danego zagadnienia, fenomenu problemu następuje zestawienie różnych dyscyplin w tym pedagogiki* (s. 45). Zacytowany fragment pojawia się w kontekście wyraźnego wskazania sytuowania *uczenia się* poza geragogiką w jej klasycznym rozumieniu – czyli poza nauką zajmującą się procesami nauki ludzi starzejących się. Samo rozumienie *uczenia się* przez dr Muszyńskiego wynika z odróżnienia terminów „edukacja” i „uczenie się”, gdzie to „uczenie się” staje się terminem nadrzędnym i obejmuje wszystkie obszary (typy) „uczenia się”.

Wydaje się, że to bardzo zasadne co więcej logicznie uzasadnione zaprezentowanym wywodem w książce. Ta zasadność w moim odczuciu wynika z dwóch aspektów: obiektywnego - badania habilitanta skoncentrowane są na opisie doświadczania (uczenia się) bycia osobą starą a nie opisie instytucji zajmujących się edukacją osób starych; po drugie subiektywnej percepcji osób badanych doświadczania (uczenia się) zmian, które w nich zachodzą. Moja uwaga związana jest z założeniem o multidyscyplinarności. Trudno mi przyjąć powyżej zacytowane uzasadnienie, ponieważ równie dobrze odpowiadało by założeniu o interdyscyplinarności. Rozumiem (co zresztą wyraźnie artykułuje autor), że w badaniach w naukach społecznych trudno jednoznacznie określić główny paradygmat czy też jednoznacznie wpisać się w subdyscyplinę naukową – co tym bardziej skłania mnie to podkreślenia wykorzystania dorobku wielu dyscyplin naukowych by uzasadnić jasność założeń teoretyczno-badawczych oraz tożsamość pedagogiki jako dyscypliny naukowej.

Drugi rozdział książki zawiera teoretyczną perspektywę zrealizowanych badań. Od najdziemy tu wyjaśnienia zasadności posłużenia się założeniami konstrukcjonizmu, z wyraźnym podkreśleniem różnicy w podejściu konstruktywizmu i konstrukcjonizmu. Wskazane przez Habilitanta rozumienie i rozróżnienie tych poglądów jest zasadne w aspekcie subiektywnego, społecznego współtworzenia rzeczywistości.

Pan dr Muszyński swój projekt badawczy wpisuje w założenia konstrukcjonizmu społecznego, przyjmując teoretyczne perspektywy interakcjonizmu społecznego i starzenia się w aspekcie biograficznym. W uzasadnieniu wskazuje na szereg badań zrealizowanych w przyjętym paradygmacie. Jednocześnie podkreślając znaczenie metodologii badań jakościowych o charakterze eksplorującym, głęboko tkwiących w rzeczywistości społecznej badanych. Taką zresztą metodologią autor się posługuje w realizacji projektu. Dr Muszyński przyjął założenie, że w doświadczaniu starości i uczenia się stawania się osobą starą ważne jest ukazanie podmiotowego sprawstwa na poziomie biograficznym oraz postrzegania starości na poziomie normatywnym. Zaproponowana przez Habilitanta strategia badawcza- teoria ugruntowana w wersji K. Charmaz wydaje się być jak najbardziej właściwa w aspekcie poszukiwania kategorii konstruktujących opis procesu uczenia się stawania osobą starą. Warto podkreślić szeroki wachlarz technik badawczych zastosowanych w realizacji projektu. Co również ważne w każdym realizowanym projekcie badawczym Habilitant jest „czujny” i świadomy ograniczeń zarówno zastosowanych technik badawczych, pozyskiwanych danych jak i własnych nastawień i założeń. Habilitant zrealizował 43 wywiady (narracyjne i ustrukturyzowane). Moje spostrzeżenie, czy raczej pytanie dotyczy grupy badanej. Grupę tę liczącą 43 osoby, pokoleniowo spójną, różnicuje doświadczenie pobytu lub nie w DPS/ DDP

– co skłania mnie to pytania czy ta odmienna społeczna sytuacja osób badanych w jakikolwiek sposób różnicowała czy też wpływała na opis uczenia się bycia osobą starą? Czy sam fakt pobytu czy też czas pobytu miał tu jakiegokolwiek znaczenie w procesie uczenia się bycia osobą starą?

Zaprezentowane w książce analizy badań odnoszą się do przyjętych kategorii analitycznych: pokolenie; sprawczość; wewnętrzny wymiar starości; zewnętrzny wymiar starości. Kategoria pokolenie (generacja) została wyłoniona na podstawie trzech kryteriów: wieku, wydarzeń społecznych, granic pokoleniowych. Skonstruowany w pracy opis doświadczeń badanego pokolenia zawiera przede wszystkim odniesienie do wspólnoty przeżyć, ale też uwzględnia indywidualne doświadczenia narratorów i ich opis rzeczywistości społecznej. Sprawczość rozumiana jest przez Habilitanta jako zdolność adaptacyjna oznaczająca indywidualne konstruowanie biegu własnego życia poprzez sprawstwo (wybory) dokonywane przez jednostkę w różnych sytuacjach życiowych. Kategoria sprawstwa została wykorzystana do zrozumienia przez badacza subiektywnego obrazu sytuacji życiowych i społecznych badanych. Dychotomiczne założenie sprawczości człowieka – od autonomii do zależności pozwoliły na wyłonienie czterech obszarów sprawczości człowieka w starości. Wewnętrzny wymiar starości to przede wszystkim subiektywny obraz biegu życia oraz znaczenie sensu doświadczeń życiowych w uczeniu się bycia osobą starą. Ważnym elementem tych analiz są doświadczenia osób badanych w kontekście samotności i osamotnienia czy też z drugiej perspektywy relacji i innymi, relacji z rodziną. Personalizacja miejsca to wątek badań Habilitanta, który zasługuje na podkreślenie – zrekonstruowanie składowych personalizacji miejsca osób starych, wskazując na nadawanie miejscu cech osobistych związanych z przeżyciami i światem wartości osób badanych jest bardzo ważnym aspektem badań pedagogicznych np. w obszarze pedagogiki miejsca. Zewnętrzny wymiar starości przez dr M. Muszyńskiego interpretowany jest jako wyłaniający się poprzez postrzegane przez badanych konteksty społeczne obraz tożsamości osoby starej.

Wyniki badań pozwoliły Habilitantowi na wyróżnienie obszarów analizy obrazu starości i uczenia się stawania się osobą starą. Obszary te usytuowane zostały na dwóch przecinających się osiach: wewnętrzny/zewnętrzny obraz starości i określona/nieokreślona starość. W każdym z czterech obszarów analitycznych autor określił czynniki, które są znaczące w danym obszarze analitycznym, uwzględniając czynniki utożsamiane przez osoby badane z biograficznym początkiem starości; wewnętrzne nie postrzegania siebie jako osoby starej versus postrzeganie zewnętrzne (społeczne) jako osoby starej; wiedza naukowa o starości i starzeniu się oraz zewnętrzny i określony wymiar starości.

Analizy badań pozwoliły Habilitantowi na opis procesu uczenia się stawania się osobą starą. Opis owego procesu opiera się na założeniu usytuowania jednostki w czterech polach sprawczości oraz przechodzenia przez poszczególne obszary (konteksty społeczne), które w różnym stopniu warunkują autoidentyfikację jednostki. Wyróżnione pola: przekształcenie i poszerzenie pola sprawczości; podtrzymywane pole sprawczości; kurczące pole sprawczości i przywracane i przejmowane pole sprawczości oraz analiza obrazu starości w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym dały podstawy konstrukcji modelu uczenia się osobą starą. Habilitant prezentuje proces uczenia się bycia osobą starą w ujęciu statycznym i dynamicznym. Szczególnie ważny wydaje mi się opis procesu w ujęciu dynamicznym, gdzie mimo płynności granic pomiędzy wyłonionymi polami sprawczości to opisane trajektorie są znaczące z perspektywy badań pedagogicznych. Model ten to cztery trajektorie: optymalna, stabilna, zwyczajna, odzyskiwania i utraty sprawczości. Jak podkreśla autor model ten posiada szereg założeń zbieżnych z obowiązującymi już teoriami Badury czy też Parsnos'a jednak to co go wyróżnia to uwypuklenie procesów autoidentyfikacji jednostki. To co świadczy o unikalności proponowanego modelu autor sformułował w postaci 4 tez (s. 448-449) wyjaśniających jego zdaniem mechanizm procesu uczenia się bycia osobą starą. Trudno nie zgodzić z tymi tezami, jednak dostrzegam jeden obszar, który w moim przekonaniu mógłby być istotny w konstruowaniu modelu uczenia się stawania się osobą starą, a który nie został wyeksponowany przez autora ani w kategoriach analitycznych obrazu starości ani też w konsekwencji w proponowanym modelu. Mianowicie chodzi mi o ekonomiczny wymiar starości, który w znacznej mierze mógłby również wyjaśniać czy też dopełniać pola sprawczości i w konsekwencji proponowany model. Sformułowana po analizie badań przez Habilitanta hipoteza, że im bardziej człowiek jest sprawczy tym bardziej niezależny i tym mniej identyfikuje się jako osoba stara wydaje się być udowodnieniem w procedurze naukowej tego co jest społecznie widoczne.

Pewne uwagi, czy też pytania pojawiające z mojej strony w żaden sposób nie obniżają ogólnej oceny pracy, która jest **pozytywna**.

W kontekście powyżej zaprezentowanych treści potwierdzam, że przedłożona monografia zgodnie z art.219 ust.1.pkt 2a ustawy **spełnia kryterium o znaczącym wkładzie w rozwój dyscypliny pedagogika**.

3. Pozostałe aspekty rozwoju naukowego Habilitanta

Dr Marcin Muszyński po doktoracie opublikował jedną monografię współautorską, osiem rozdziałów w monografiach oraz 21 artykułów w czasopiśmie. Wszystkie wykazane przez Habilitanta publikacje są tematycznie powiązane z głównym obszarem zainteresowań starością i starzeniem się. Większość artykułów została opublikowana w polskich czasopiśmie pedagogicznych, część to publikacje współautorskie. Habilitant wykazał tylko jedną publikację o zasięgu międzynarodowym (*Journal of Aging Studies* 1,8). Wykazane publikacje trudno jednoznacznie ocenić, ponieważ ich jakość jest różna. Do znaczących publikacji badawczych Habilitanta zaliczam *Confrontation with inevitability of one's death. The perspective of senior learners. Exlibris Biblioteka Gerontologii Społecznej*, 18(1), 25–37, której głównym celem badania była identyfikacja myśli, emocji i zachowań, które odnosiły się do przemijania i śmierci. Wyłonione z badań kategorie dotyczące śmierci i przemijania, usytuowane w oglądzie tłumienie- akceptacja odnoszące się do myśli, emocji i działań, którymi reagują seniorzy na świadomości nieuchronności śmierci wpisują się znacząco w badania pedagogiczne.

Drugi znaczącym jest artykuł *The image of old age emerging from place personalization in older adults' dwellings. Journal of Aging Studies*, 63, gdzie przedstawiony został proces personalizacji miejsca, koncentrując się na tożsamości osób starszych. Wątek ten tak jak i szereg innych analiz teoretycznych opublikowanych w artykułach (np. Muszyński, M. (2020a). *Paradygmat konstrukcjonizmu społecznego w badaniach nad starością i starzeniem się, Kwartalnik Pedagogiczny*) został wykorzystany w książce stanowiącej główne osiągnięcie Habilitanta- nie stanowi to z mojej strony zarzutu a raczej podkreśla fakt rzetelnego przygotowania się do zrealizowanego projektu badawczego. Warto również wyróżnić podrozdział zamieszczony w pracy W E. Dubas & A. Gutowska (red.), *Biografia i badanie biografii. Czas i miejsca w biografii. Aspekty edukacyjne; Miejsca w przestrzeni miasta – próba oglądu zjawiska z perspektywy podmiotu - uczącego się dorosłego* (2017a) – szczególnie doceniam zaproponowany *Model uczenia się z (w) miejsc (ach)*. W dorobku Habilitanta odnajdziemy również publikacje bazujące na analizie danych zastanych np. *Older Adults and Work Life in Poland. W R. Kocianova (red.), Analysis and comparison of forms and methods for the education of older adults in the V4 countries* (2013).

Część wykazanych publikacji można potraktować jako wstępne analizy teorii i metodologii ukierunkowujące Habilitanta do przygotowania zrealizowanego projektu badawczego „*Uczenie się stawania się osobą starą*”.

Zgodnie z danymi opublikowanym przez Google Scholar (profil autora dane na dzień 30.10.2024) prace p. dr M. Muszyńskiego były cytowane 140 razy a indeks H wynosił 6.

Baza Scopus indeksuje 2 publikacje Habilitana, które były cytowane 1 raz. Wskazane wartości parametrów bibliometrycznych prac naukowo-badawczych są dość niskie, sędzę jednak, że ich zasięg w przyszłości znacznie wzrośnie.

Warto wskazać, że p. dr Marcin Muszyński po doktoracie współpracował w realizacji dwóch międzynarodowych projektów naukowych (Analysis and Comparison of Forms and Methods for the Education of Older Adults in the V4 Countries; Enhancing labour market integration of elderly family carers through skills improving).

Jest również zastępcą redaktora naczelnego czasopisma „*Exlibiris Biblioteka Gerontologii Społecznej*”. Dr Marcin Muszyński pełnił funkcję recenzenta w wielu czasopismach polskich oraz w czasopiśmie międzynarodowym „*Current Psychology*”.

Aktywność naukowa i pozostałe osiągnięcia naukowe, zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym **spełniają kryteria oczekiwane od habilitantów.**

4. Działania organizacyjne, dydaktyczne i popularyzujące naukę

Dr Marcin Muszyński był organizatorem i aktywnym uczestnikiem wielu konferencji naukowych (gerontologicznych i biograficznych), w tym międzynarodowych (Niemcy, Belgia, Wielka Brytania, Czechy czy Singapur) gdzie wygłosił referaty. Jest też aktywnym członkiem wielu towarzystw naukowych. Pan dr Marcin Muszyński odbył również dwa staże naukowe: jeden w Danii w Aarhus University w Katedrze Edukacji, drugi w polskim ośrodku w Dąbrowie Górniczej w Akademii WSB w Centrum Badań Społecznych.

Działalność dydaktyczna dr M. Muszyńskiego jest ściśle związana z obszarem zainteresowań naukowych (starzenie się, późna dorosłość) oraz metodologii badań społecznych. Dr Marcin Muszyński prowadzi, również seminaria licencjackie i magisterskie. Był promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim. Był również pomysłodawcą i kierownikiem programowym Centrum Umiejętności Dydaktycznych. Dr Marcin Muszyński brał udział w programie Erasmus i Erasmus+ w ramach którego prowadził zajęcia w Univerzita Palackeho w Ołomuńcu (Czechy) oraz w Vorarlberg University of Applied Sciences w Dornbirn (Austria).

W ramach popularyzowania wiedzy andragogicznej i gerontologicznej Habilitant prowadził cykliczne warsztaty dla uczniów szkół licealnych w Łodzi. Dodatkowo

współpracował z kołami naukowymi Uniwersytetu Łódzkiego oraz prowadził wykłady i warsztaty dla słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

Osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne oraz popularyzujące naukę oceniam jako **spełniające wymogi habilitacyjne**.

5. Współpraca z otoczeniem

Dr Marcin Muszyński wykazuje się również znaczącą współpracą ze środowiskiem lokalnym miasta Łodzi. W ramach Międzynarodowych targów Łódzkich współorganizował Targi Aktywnego i Zdrowego Seniora. Był również ambasadorem Wydziału Nauk o Wychowaniu UŁ w projekcie Science Hub, w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą *Nauka dla Społeczeństwa*.

Współpracę z otoczeniem oceniam jako **spełniającą wymogi habilitacyjne**

6. Konkluzja końcowa

Podsumowując, na podstawie przeprowadzonej powyżej analizy stwierdzam, że osiągnięcie naukowe, aktywność naukowa, dorobek naukowy, dydaktyczny, organizacyjny oraz współpraca z otoczeniem dr Marcina Muszyńskiego uzyskany po otrzymaniu stopnia naukowego doktora, spełnia kryteria określone w art. 219 Ustawy z dn. 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce i oceniam go **pozytywnie**. Tym samym wnioskuję o dopuszczenie dr Marcina Muszyńskiego do dalszych kroków postępowania habilitacyjnego.

